

Kitap İncelemesi: *Edebiyat Kuramları: Hermenötikten İnsan-Hayvan Çalışmalarına* (2023)

Book Review: *Literary Theories: From Hermeneutics to Human-Animal Studies* (2023)

Bazarkaya, Onur Kemal. (2023). *Edebiyat Kuramları: Hermenötikten İnsan-Hayvan Çalışmalarına* Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık. ISBN: 978-625-397-470-1

Furkan KOCA¹

¹Öğr. Gör., Trakya Üniversitesi Yabancı Diller
Yüksekokulu, Edirne, Türkiye

Corresponding author: Furkan KOCA

E-mail: kocafurkan@outlook.com.tr

ÖZ

Onur Kemal Bazarkaya tarafından yazılan ve 2023 yılında Nobel Akademik Yayıncılık tarafından yayınlanan *Edebiyat Kuramları: Hermenötikten İnsan-Hayvan Çalışmalarına* adlı kitap, zaman içinde gelişen ve edebiyat çalışmalarının merkezinde yer alan edebi kuramları incelemektedir. Kitap, ilki giriş bölümü olmak üzere 12 bölümden oluşmaktadır. Her bölüm, bir edebiyat kuramının teorik temellerini ve tarihsel arka planını edebi metin çözümlemesi örnekleriyle birlikte ele almaktadır. Ayrıca, yazar zaman zaman okuyucuya yeni bakış açıları sunmakta ve kendi yorumlarını katarak okuyucuyu edebiyat kuramları hakkında kendi fikirlerini oluşturmaya teşvik etmektedir. Kitabın dikkat çeken bir diğer yönü de tartıştığı edebi kavramların birçoğunun daha önce Türkçe kaynaklarda kapsamlı biçimde tartışılmamış olmasıdır. Tüm bu nitelikleriyle kitabın, Türkiye'deki edebiyat çalışmalarına olduğu kadar alana ilgi duyan akademisyen, öğrenci ve okurlara da önemli katkılar sunmaya aday olduğu düşünülebilir.

Anahtar Kelimeler: kitap incelemesi, edebiyat kuramları, edebi metin çözümlemesi, hermenötik, insan-hayvan çalışmaları

Submitted : 21.03.2024

Accepted : 28.03.2024

This article is licensed
under a Creative Commons Attribution
- NonCommercial 4.0 International
License (CC BY-NC 4.0)

ABSTRACT

The book titled *Literary Theories: From Hermeneutics to Human-Animal Studies* was written by Onur Kemal Bazarkaya and published by Nobel Akademik Yayıncılık in 2023. It examines literary theories that have developed over time and are at the center of literary studies. The book consists of 12 chapters, the first of which is an introduction. Each chapter discusses the theoretical foundations and historical background of a literary theory with examples of literary textual analysis. Additionally, the author occasionally provides the reader fresh viewpoints and interjects his own interpretations, which encourages the reader to form their own opinions regarding literary theories. Another notable aspect of the book appears to be the fact that several of the literary notions it discusses have not before been sufficiently or at all discussed in Turkish sources. With all these features, it can be said that the book is a strong contender to contribute significantly to Turkish literary studies as well as to scholars, students, and readers who are interested in the field.

Keywords: book review, literary theories, literary text analysis, hermeneutics, human-animal studies

Onur Kemal Bazarkaya'nın 2023 yılında Nobel Akademik Yayıncılık adlı yayınevinde çıkan *Edebiyat Kuramları: Hermenötikten İnsan-Hayvan Çalışmalarına* başlıklı kitabı, geçmişten günümüze kadar ortaya çıkmış ve edebiyat biliminde önemli yerler edinmiş edebiyat kuramlarını ele almaktadır. Her bir edebiyat kuramı için tarihsel ve kuramsal bilgilerin yanı sıra çözümleme örneği de sunulan kitapta, ilki giriş bölümü olmak üzere toplam 12 bölüm yer almaktadır.

Yazar, kitabının birinci bölümünde edebiyat kuramlarını “bir yapıtı farklı bakış açılarından değerlendirmemizi özendiren merceklerle” (s. 1) benzetir ve edebi metinleri edebiyat kuramları olmadan yorumlamanın mümkün olmadığını savunur. Yazar, kitabı edebiyat kuramlarını konu edinen ve bu kuramlara ait kavramları yeterli bir şekilde işleyen Türkçe kaynak eksikliğini gidermek için yazdığını ifade eder.

Kitapta tanıtılan ilk edebiyat kuramı, kronolojik olarak tarihteki ilk edebiyat kuramlarından biri olan hermenötik kuramıdır. Yazar, bu bölüme hermenötik kuramının zaman içindeki gelişimini anlatarak başlar. Daha sonra bu kuramın “yorumlama sanatı” olmaktan çıkıp kendi kurallarını işleten bilimsel bir disipline dönüşmesi sürecinde önemli roller oynayan Friedrich Schleiermacher,

Wilhelm Dilthey, Martin Heidegger, Hans-Georg Gadamer ve Paul Ricœur gibi isimlere değinir. Yazar, bu araştırmacıların her birini ayrı alt başlıklar içinde ele alarak temsil ettikleri hermenötik yaklaşımlarını açıklar. Bazarkaya, adı geçen kişilerin hermenötik yaklaşımlarını aktardıktan sonra konuyu kendi çıkarımlarıyla destekleyerek toparlar ve Goethe'nin bir şiirine yönelik hermenötik çözümleme örneği sunar.

Kitabın “Hermenötik” başlıklı bölümünü takip eden üçüncü bölümde yapıta içkinlik ve yeni eleştiri kuramları işlenmektedir. Yazar, bu bölümde her iki kuramda da edebi metinlerin kurumsal, ideolojik, kurgusal, yorumsal ve estetik açılardan özerk kabul edildiğini belirtir. Bu nedenle, bu kuramlara göre bir metnin anlamının ancak o metinde yaratılan dünya aracılığıyla ortaya çıkarılabileceğini söyler. Yapıta içkinlik ve yeni eleştiri yaklaşımlarının edebi metinlerin yorumlanmasında toplumsal ve tarihsel bağlamları dışladığını ifade eden yazar, her iki teoriyi de ayrı ayrı ele aldıktan sonra Stefan George'nin bir şiirini çözümler.

Kitabın dördüncü bölümü, yapısalcılık kuramına ayrılmıştır. Yazar, yapısalcılık kuramını diğer kuramlardan ayırmak için “hermenötikçiler, dilsel işaretlerin arkasında ne olduğunu göstermeye çalışırken yapısalcılar göstergelerin kendilerini, daha doğrusu gösterenler ve gösterilenler arasındaki ilişkileri çözümlerler” (s. 54) der. Bu bölümde öncelikle yapısalcılık kuramının temelini oluşturan Rus biçimciliği ve Prag Dilbilim Okulu ile ilgili kısa ve öz bilgiler verilmektedir. Daha sonra yapısalcılık ve göstergebilim arasında bir bağ kurularak yapısalcılığın temel ilke ve kavramları aktarılmaktadır. Bunları takip eden alt başlıklarda Roland Barthes, Umberto Eco, Gérard Genette ve Jurij M. Lotman'ın yapısalcılık yaklaşımları ele alınmaktadır. Yazar, bu yaklaşımları açıkladıktan sonra yapısalcılığa yönelik güncel tartışmalara değinir ve Annette von Droste-Hülshoff'ın bir eserinin çözümlemesini yapar.

Yazar, beşinci bölümde alımlama estetiğini ve bu kuramın öncülüğünde geliştiğini öne sürdüğü deneysel edebiyat bilimini konu edinir. Bu bağlamda, alımlama estetiği kuramının gelişim sürecine değindikten sonra Konstanz Okulu, Hans Robert Jauss, Wolfgang Iser ve Stanley Eugene gibi alımlama estetiği açısından önemli kurum ve kişilerden bahseder. Yazar, alımlama estetiğini “[. . .] edebi metinlerin nasıl yapılandırıldığını tanımlar ve bu kapsamda okuma edimiyle ilgili bazı kavramlardan yararlanır; okuma için açık yönerge sunmaz, metinleri anlamak için açık koşulları da belirlemez” (s. 86) şeklinde niteler. Alımlama estetiğinde anlamın dahili okurla (metnin içinde yer alan ve deneysel okuru kendi niyetleri doğrultusunda yönlendirmeye çalışan stratejiler) deneysel okurun (metni gerçek dünyada okuyan ve metne yönelik farklı okuma niyetleri olan kişiler) ufkunun birleşimiyle ortaya çıktığını anlatan yazar, anlamı okur üzerindeki etki olarak betimler. Daha sonra deneysel edebiyat bilimini gerçek dünyada edebi eserlerin oluşumunda rol oynayan sistemler, aktörler ve bunlar arasındaki iletişim şekilleri açısından ele alan yazar, Wolfgang Koeppen'in bir eseriyle söz konusu kuramlara yönelik çözümleme örneği vererek beşinci bölümü sonlandırır.

Altıncı bölümde psikanalitik ve bilişsel edebiyat kuramlarını aktaran yazar, öncelikle psikanalitik edebiyat kuramı kapsamında Sigmund Freud ve Jacques Lacan isimlerine değinir. Sigmund Freud'u temel alan bu kuramı hermenötiğe benzeten yazar, kuramın merkezinde yatan insan ruhu, id, ego, süperego, bireysel gelişim evreleri, insan davranışı ve rüya konularına yönelik açıklamalar getirir. Jacques Lacan'ı temel alan psikanalitik edebiyat kuramının açıklandığı alt başlıkta bu kuramla yapısalcılık ve postyapısalcılık arasındaki benzerlikler gösterilerek yapısalcı Lacanyen ile hermenötik yönelimli Freudyen psikanalitik kuramları arasındaki farklılıklar netleştirilir. Daha sonra bilişsel edebiyat kuramını “bilişsel bilim modellerine ya da araştırma sonuçlarına dayanan ve edebî metinleri

bu doğrultuda ele alan tüm araştırmalar [...]” (s. 111) şeklinde tanımlayan yazar, altıncı bölümü Rolf Schneider’in eserinin psikanalitik çözümlemesiyle bitirir.

Postyapısalcılık kuramını işleyen yedinci bölüm, yirminci yüzyılda bu kuramın oluşumunda yatan sosyal ve siyasal gelişmelere değinerek başlamaktadır. Yazar, postyapısalcılığı yapısalcılıktan “yapısalcılar sistemalistler olarak belli düzenleri çözümlerken postyapısal uygulama, düzensizliklerin yaratıcı potansiyelini ortaya çıkarmaya ve sistematik envanterlerin anlamsız olduğu kanıtlamaya çalışır” (s. 122) diyerek ayırır. Bu bölümde postyapısal uygulamalar olarak Julia Kristeva ve Gérard Genette’nin metinler arası kuramları, Jacques Derrida ve Paul de Man’ın yapı söküm kuramları ile Michel Foucault’un söylem analizi kuramı ele alınmaktadır. Bölümün sonunda Orhan Pamuk’un bir eserinin postyapısal çözümlemesi yer almaktadır.

Sekizinci bölümde edebiyatın ve edebi eserlerin toplumsal yönüne eğilen edebiyat sosyolojisi kuramları açıklanmaktadır. Bu kapsamda ilk olarak edebiyat sosyolojisinin Marksist kökenlerine değinildikten sonra Theodor W. Adorno’nun estetik kuramı, Niklas Luhmann’ın sistem kuramı ve Pierre Bourdieu’nun edebi alan kuramı açıklanmaktadır. Yazar, söz konusu tüm kuramlar için önemli kavramları örneklerle netleştirir ve bölümün sonunda Gottfried Keller’in bir eserinin edebiyat sosyolojisi bağlamında okumasını yapar.

Edebiyatla cinsiyet arasındaki ilişkilerin değerlendirildiği dokuzuncu bölüm feminist edebiyat eleştirisi, toplumsal cinsiyet ve “queer” çalışmaları ve erkek çalışmalarını içermektedir. Bölümün başında cinsiyet kavramına değinilip feminizmin liberal feminizm, Marksist feminizm, radikal feminizm, ekofeminizm ve feminist bakım etiği gibi farklı yaklaşımları açıklanır. Böylece, edebiyatla cinsiyet arasındaki ilişkileri inceleyen edebiyat kuramlarına yönelik bir alt yapı oluşturulur. Bu alt yapıyı kurduktan sonra yazar, feminist edebiyat eleştirisini kadınların edebi eserlerde nasıl temsil edildiğini, edebi eserlerin kadınlar tarafından hangi koşullarda üretildiğini ve alımlandığını inceleyen bir yaklaşım olarak betimler. Yazar, bir sonraki alt başlıkta toplumsal cinsiyet ve “queer” çalışmalarını “özne (kadın ve erkek) artık dilsel yapıların ya da kolektif söylemlerin bir ürünü, daha doğrusu bir kod olarak anlaşılmalıdır. Amaç artık kadın özne ve kimlik değil, geleneksel özne oluşumuna hizmet eden cinsiyet farkının yapı sökümüdür” (s. 189) sözleriyle açıklar. Bu bölümde son olarak erkek çalışmalarına değinen yazar, ilgili kuramlara yönelik çözümleme örneğini Türk-Alman filmleriyle yapar.

Onuncu bölüm, postkolonyal çalışmaları ve bu çalışmaların en önemli temsilcilerinden olan Edward W. Said, Gayatri C. Spivak ve Homi K. Bhabha isimlerinin yaklaşımlarını açıklamaktadır. Yazar, postkolonyal çalışma yaklaşımının içeriğini “Avrupa sömürgeciliğinin geçmişini, edebi ve kültürel tarihini ve bunun dil alanlarındaki sonuçlarını eleştirel bir şekilde ele almak ve kalıcı (neo)kolonyal güç yapılarının, söylem kalıplarının ve temsil biçimlerinin” (s. 209) incelenmesi olarak özetler. Postkolonyal çalışmalar açısından önemli bir kavram olan hegemonya kavramının da konuşulduğu bu bölümde, çözümleme örneği olarak Thomas Hettche’nin Pfaueninsel eserinin postkolonyal okuması yapılır.

11. bölüm, kültürel çalışma yaklaşımlarını incelemektedir. Yazar, kültürel çalışmaları belirsiz bir kavram olarak ele alır ve içeriğini “geleneksel edebiyat kuramlarının tersine, incelemenin tutarlı bir kuramsal temele dayanıp dayanmadığı çok önemli değildir. Daha çok yeni araştırma alanları kazanmayı amaçlayan bilimsel girişimlerin genişletilmesine odaklanır” (s. 252) diyerek netleştirmeye çalışır. Kültürel çalışma yaklaşımlarıyla kazanılan yeni araştırma alanlarının kültürel açıdan değerlendirilebilir olması gerektiğini belirten yazar; bu yaklaşımlar bağlamında kültürel

dönüşümler, teknoloji, medya, edebi antropoloji ve kültürel bellek konularını detaylandırır. Bölümün sonunda ise Goethe'nin bir eserine yönelik çözümleme örneği bulunmaktadır.

Kitap, kapanışını "Ekoeleştiri ve İnsan-Hayvan Çalışmaları" başlıklı 12. bölümüyle yapmaktadır. Yazar, ekoeleştiri kuramını edebi eser incelemelerinde insanmerkezcilikten uzaklaşıp insan ve insan olmayan aktörler arasındaki ilişkileri incelemeyi sağlayan bir kuram olarak tanımlar. İnsan-hayvan çalışmalarından ise daha spesifik olarak insanlarla hayvanlar arasındaki ilişkilere odaklanan bir yaklaşım olarak söz edilir. Yazar, insan-hayvan ilişkilerinin kısa süreli karşılaşmalar, uzun süreli yoğun bağlar ve bu ilişkilerinin toplumsal düzeyi olarak üç kategori altında çalışılabileceğini belirtir. Bölümün sonunda yer alan Cornelia Funke'nin bir eserinin çözümleme örneğiyle kitap tamamlanır.

Onur Kemal Bazarkaya'nın kitabı, yalnızca kapsamlı bir edebiyat kuramları kitabı olarak kalmamış; bu kuramlara yönelik edebi metin çözümleme örnekleri vererek onları daha somut bir hale getirmiştir. Ayrıca, yazarın yer yer araya girip kendi yorumlarını katması ve okura yeni perspektifler sunması okurun edebi kuramlara yönelik farklı düşüncüler geliştirmesini desteklemektedir. Kitapta yer alan bazı edebi kuramların Türkçe kaynaklarda daha önce yeterince veya hiç işlenmemiş olması, kitabın dikkat çeken bir diğer unsuru olarak görünmektedir. Tüm bu özellikleriyle *Edebiyat Kuramları: Hermenötikten İnsan-Hayvan Çalışmalarına* başlıklı kitabın Türkiye'deki edebiyat bilimine ve edebiyat bilimine ilgi duyan araştırmacılara, öğrencilere ve okurlara önemli katkılar sunmaya aday bir kitap olduğu söylenebilir.

ORCID:

Furkan KOCA 0000-0002-7559-3483

KAYNAKLAR

Bazarkaya, O. K. (2023). *Edebiyat Kuramları: Hermenötikten İnsan-Hayvan Çalışmalarına*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Atf Biçimi / How to cite this book review

Koca, F. (2024). Kitap İncelemesi: *Edebiyat Kuramları: Hermenötikten İnsan-Hayvan Çalışmalarına* (2023). *Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi - Studien zur deutschen Sprache und Literatur*, 51, 78-82. <https://doi.org/10.26650/sdsl2024-1456739>